

Fernando Henrique Cardoso*

Beroende och utveckling i Latinamerika

Ur *Zenit* nr 4 (nr 30) 1972

Den mest betydelsefulla behandlingen hittills av teorin om den imperialistiska kapitalismen återfinnes som bekant i Lenins arbeten. Detta inte endast därför att Lenin försöker förklara de omvandlingar av de kapitalistiska ekonomierna, som inträffade under 1800-talets sista och 1900-talets första decennier, utan framförallt p.g.a. de politiska och historiska implikationer som hans tolkningar inrymmer. Det är ett faktum att de deskriptiva argumenten i Lenins imperialistteori lånades från Hobsons analys. Andra författare hade redan lagt fram bevis på de kapitalistiska ekonomiernas och ländernas internationella expansion. Icke desto mindre lyckades det Lenin att, inspirerad av Marx, ge den samlade faktamängden den innebörden, att ekonomisk expansion är meningslös om vi inte tar i beaktande de *politiska* och *historiska* aspekter med vilka de ekonomiska faktorerna är starkt förknippade. Utifrån Lenins utgångspunkter är imperialismen en ny form av det kapitalistiska produktionssättet. Denna nya form kan inte ses som en *annan* ekonomisk organisationsform, eftersom kapitalackumulation vilande på privat ägande av produktionsmedlen och utsugning av arbetskraften förblir systemets grundläggande drag. Men det utmärkande är att det är ett nytt *stadium* av kapitalismen. Den historiska 'inneboende energin' var av ett nytt slag, med alla de politiska konsekvenser, som följer av denna typ av omvandling. Inom de dominerande kapitalistiska klasserna försökte nya grupper och skikt att genomdriva sina intressen och sin ideologi; staten, armen och alla grundläggande sociala och politiska institutioner omdefinierades för att säkra en expansion utomlands. På samma gång framträdde nya typer av sociala strider och befrielsekamp i historiens ljus befrielseörelserna i kolonierna och kampen mot 'trade-unionismen', det senare en kamp mot en tidig form av klassamarbetspolitik, som möjliggjordes genom exploateringen av kolonierna.

Utifrån denna breda bild av ett nytt stadium i den kapitalistiska utvecklingen introducerade Lenin nya politiska uppgifter, taktiker och strategier för den socialistiska revolutionen.

Lenins karakteristik av imperialismen

De huvudpunkter i Lenins karakteristik av imperialismen, som är av vikt i detta sammanhang kan summeras som följer:

- (a) Den kapitalistiska ekonomin i sitt 'avancerade stadium' innebär en koncentration av kapital och produktion (synpunkter som utförligt behandlades av Marx i *Kapitalet*) på ett sådant sätt att en marknad med konkurrens ersättes av en monopolistisk marknad inom sina viktigaste grenar.
- (b) Denna trend fullbordades historiskt genom en intern differentiering inom de kapitalistiska funktionerna, som inte bara ledde till uppkomsten av ett skikt av finansiärer bland företagarna, utan också till banksystemets framskjutna plats i det kapitalistiska produktionssättet. Dessutom visade sig sammansmältningen av industri- och finanskapital, under det senares kontroll, vara det avgörande draget för de politiska och ekonomiska relationerna mellan de kapitalistiska klasserna, med alla de praktiska konsekvenser som ett sådant system av relationer har i termer av statens organisering, politik och ideologi.
- (c) Kapitalismen nådde på så sätt 'sitt högsta stadium' både internt och externt. Internt riktade finansiärernas kontroll av produktionssystemet produktivkrafterna och ackumulationsprocessen mot sökandet efter nya investeringsmöjligheter. Problemet med 'kapitalets

---

* . H. Cardoso, brasiliansk ekonom, har varit verksam som professor vid en rad universitet i Latinamerika och Europa. Han har under de senaste tio åren publicerat en serie studier i den latinamerikanska kontinentens ekonomiska utveckling. Den senaste bär titeln: *Dependencia y Desarrollo en America Latina*, Mexico 1972.

realisering' blev på detta sätt en tvingande nödvändighet för den fortsatta kapitalistiska expansionen. Dessutom fanns det interna hinder som bromsade det kontinuerliga återinvesteringarna av nytt kapital (massornas utarmning, en snabbare tillväxt för kapitalet än för den interna marknaden osv). *Externa marknader* måste skapas för att säkra den fortsatta kapitalistiska ackumuleringen och expansionen.

(d) Den ökade och ökande utvecklingshastigheten för produktivkrafterna under monopolistisk kontroll tvingade också de avancerade kapitalistiska länderna att politiskt kontrollera främmande länder. Strävandet efter kontroll över *råvaror* är ytterligare ett skäl till varför kapitalismen i sitt monopolistiska stadium blir expansionistisk.

Lenins förklaring på varför de utvecklade kapitalistiska ekonomierna tvingades att kontrollera efterblivna länder var, kort uttryckt, grundad på två huvudfaktorer. En betonade kapitalrörelser, den andra produktionsprocessen. Båda var inte bara länkade till varandra, utan de var också förbundna med den totala omvandlingen av det kapitalistiska systemet, som hade lett till finansierarnas kontroll av produktionssystemet. Det är inte svårt att se, att sådana förändringar starkt påverkade statens organisation och funktioner så väl som förhållandet mellan nationerna, då ett huvuddrag i den kapitalistiska utvecklingen i sitt imperialistiska stadium var världens uppdelning mellan de ledande kapitalistiska länderna. Denna process garanterade kapitalflöden från de överkapitaliserade ekonomierna till efterblivna länder och säkrade ett återflöde av råvaror.

Imperialism och beroende stater

Utifrån detta perspektiv, var imperialismens konsekvenser för de beroende ekonomierna och nationerna (eller kolonierna) de senares inlemmande i den internationella marknaden. Följden av imperialismens utveckling blev ojämlikhet mellan ekonomier och nationer detta till den grad att importen av råvaror och exporten av färdigvaror utgjorde basen för förhållandet mellan det imperialistiska landet och dess kolonier. Skapandet och utvidgningen av ojämlikheten mellan avancerade och beroende ekonomier var en biprodukt av själva den kapitalistiska tillväxtprocessen.

Naturligtvis var Lenin medveten om de särskilda slag av förbindelser (som i Argentina och andra, av England beroende ekonomier, där den lokala bourgeoisin kontrollerade sektorer av produktionssystemet) som skapar mera komplexa utsugningsmönster. Detsamma gällde de politiska aspekterna av beroendet i de länder där staten försökte försvara den nationella bourgeoisin mot det imperialistiska trycket.

Icke desto mindre skulle imperialismen teoretiskt sett, som en förklaringsmodell, tendera att begränsa den ekonomiska tillväxten i de efterblivna länderna till råvarusektorerna, för att säkra ett råvaruflöde till de utvecklade kapitalistiska länderna i dessas strävan efter en ytterligare industrialisering. Av samma skäl skulle den inhemska arbetskraften hållas på en låg lönenivå. På detta sätt garanterades de dominerande centrala ekonomierna låga råvarupriser. Den inhemska marknaden hade följaktligen inte någon speciell strategisk betydelse i de koloniserade och beroende ekonomierna.

En försäljning av produkter utomlands hade naturligtvis betydelse för 'kapitaliseringen'. Men trots detta var de huvudsakliga imperialistiska banden i form av direkta kapitalinvesteringar inriktade på långivning till den beroende staten eller lokala företagare. I båda fallen stod emellertid staten eller administrationen i mottagarlandet som politisk och finansiell garant.

Kort uttryckt var de imperialistiska profitema grundade på ett ojämnt handelsutbyte och på finansiell exploatering. Det senare kan avläsas i den ökande skuldsättningen för de exploaterade ekonomierna gentemot de centrala ekonomierna. Det förra vittnar de olika typer av varor som utbyttes om, dvs. råvaror gentemot färdigvaror. Denna exploatering av den inhemska arbetskraften gav upphov till en ojämlikhet i båda typerna av ekonomi. Dessutom

gav de tekniska framstegen inom industrisektorerna i de centrala ekonomierna upphov till en hög utsugningsnivå och ökade det relativa mervärde, som utvanns genom en ständigt stegrad produktionsteknik (och som i sin tur ledde till ett ojämnt förhållande i kapitalets organiska sammansättning), medan den direkta överexploateringen av arbetskraften var förhärskande i de dominerade ekonomiernas produktionssystem.

Genom krig och förtryck av folk, som tidigare inte bara hade varit marginella för världsmarknaden utan som var kulturellt oberoende och som strukturellt inte hade några förbindelser med den västliga världen, framtvingade denna typ av ekonomisk expansion politiskt sett koloniala band. Så var förhållandet för de asiatiska och afrikanska områden där länder, trots tidigare kommersiell kapitalistisk expansion, hade förblivit i stort sett intakta vad beträffar sina produktionssystem.

Med Latinamerika förhöll det sig lite annorlunda från början med bindningen till den imperialistiska processen. Det är sant att denna kolonialistiska penetration ägde rum i vissa länder (i huvudsak länderna i Karibiska sjön). I större delen av Latinamerika skedde emellertid den imperialistiska frambrytningen i form av mera komplexa processer, genom vilka de latinamerikanska länderna behöll sitt politiska oberoende men långsamt gick över från att vara underordnade tidigt brittiskt inflytande till att domineras av USA.

Den största skillnaden låg i ägandet till produktionssystemet. En del latinamerikanska ekonomier lyckades klara av den nya situationen genom att bibehålla den nationella bourgeoisins ägande av den lokala exportekonomin även efter den imperialistiska frambrytningen. Således förblev i en del länder (som Argentina, Brasilien, Uruguay, Colombia, Chile) kontrollen av exportsektorn, åtminstone i en viss utsträckning, i händerna på den lokala bourgeoisin, och beroendeförhållandet var baserat mera på handelsmässiga och finansiella förbindelser än direkt på de produktiva sektorerna. I en del länder var själva det inhemska finansiella systemet i huvudsak dominerat av hemska banker, och det finansiella beroendet grundades på internationella lån, som, vilket påpekats ovan, hade ingåtts av staten och garanterades av denna.¹

Trots flera politiska och ekonomiska variationer så förblir den huvudbild, som förmedlats av Lenin giltig: den inhemska marknaden i de latinamerikanska länderna växte bara i en begränsad utsträckning under tiden för den första imperialistiska expansionen; industrisektorn expanderade inte på något avgörande sätt; det externa finansiella beroendet växte enormt; råvaror inklusive livsmedel utgjorde basen för exportekonomin.

På samma gång var majoriteten av de latinamerikanska staterna inte bara oförmögna att upprätthålla kontrollen över exportsektorn, utan en del av de länder som tidigare upprätthållit dominansen över råvaru- och livsmedelsproduktionen, förlorade nu denna (detta gäller t.ex. den chilenska mineralekonomin).

Nya former för kapitalackumulation

Trots att riktigheten av Lenins insikter kvarstår i ljuset av de sista femtio årens historia i stora delar av världen, så har en del nyligen timade förändringar djupt berört mönstret av relationer mellan imperialistiska och beroende länder. Dessa förändringar kräver en omvärdering av de uppkomna strukturerna och dessas huvudtendenser. Även om dessa förändringar inte är så stora som de, som gjorde det möjligt för Lenin att karaktärisera perioden av imperialistisk expansion som ett nytt stadium av kapitalismen, så är de tydliga nog för att göra det påkallat med en omfattande genomgång av de förhärskande analyserna av kapitalismen och imperialismen. Icke desto mindre så visar den samtida internationella kapitalistiska expansionen och kontrollen av de beroende ekonomierna otvivelaktligen, att detta nya mönster av ekonomiska relationer mellan länderna förblir imperialistiskt. Huvudpunkterna i Lenins karaktäristik av

¹ Se F. H. Cardoso och E. Faletto, *Dependencia y Desarrollo en America Latina*, Mexico, 1972.

imperialismen och kapitalismen är emellertid inte längre helt tillräckliga för att beskriva och förklara de nuvarande formerna för kapitalackumulation och yttre expansion.

Vad beträffar de förändringar, som har ägt rum inom de mera avancerade kapitalistiska ekonomierna (fr.a. monopolkapitalets och jätteföretagens framväxt) så föreligger det en del sammanhängande analyser. Man kan här erinra om Barans och Sweezys liksom Magdoffs, Mandels och O'Connors arbeten. Dessa erbjuder en omfattande samling av beskrivande och förklarande material, som visar skillnaden mellan kapitalismen idag och på Lenins tid. Trots nyligen framförd kritik så är Barans och Sweezys framställning av storföretagen som halvt själv tillräckliga besluts- och handlingsenheter vis-a-vis kapitalackumulationen övertygande (och Sweezys artikel *The Resurgence of Financial Control: Fact or Fancy?*² hjälper till att bekräfta denna övertygelse). Således behöver tidigare uppfattningar om bankernas kontroll över industrin revideras. På samma sätt bidrar dagens storföretags konglomererade form och den multinationella omfattningen av dessas produktion och marknadsföring med mycket nytt vad beträffar den kapitalistiska produktionsformen.³

Dessa förändringar (och vi har endast noterat en del av de viktigaste som berör alla kapitalistiska förändringsprocesser) har lett till viktiga konsekvenser, som redan har analyserats av de nämnda författarna och några till. Dessa författare betonar t.ex. den ökande och fortgående tillväxten av profitkvoterna genom administrerade priser i ett monopolistiskt system. Detta är naturligtvis av central betydelse i marxistisk teori och Lenins analys. Men sådana omvandlingar som de nämnda förändrar den typ av politisk respons, som det kapitalistiska systemet kan svara med för att klara av de hotande situationer, som uppstår genom dettas expansion.

Det är lika nödvändigt att närma sig problemet med mervärdets realisation utifrån nya utgångspunkter. I detta sammanhang har en del författare betraktat de stärkta banden mellan militär expansion och förstärkningen av den militära kontrollen över samhället genom en krigsekonomi, som den viktigaste formen för kapitalets realisering. Som ett andra argument, men fortfarande som en viktig faktor, betonas de sociala utgifterna som ett alternativt utlopp för kapitalackumulationen.

Trots att riktigheten av denna analys kan ifrågasättas, så har marxistiska författare utfört en ganska omfattande *ekonomisk* omtolkning av monopolkapitalismens sätt att fungera. Det samma gäller emellertid inte då man betänker problemets *politiska* aspekter och speciellt monopolkapitalismens *politiskt-ekonomiska* konsekvenser i de beroende ekonomierna. Låt oss börja med problemets andra aspekt.

Nya former för ekonomiskt beroende

Nedanstående siffror (se tabell 1 och 2) visar att de utländska investeringarna i de nya nationerna och i Latinamerika snabbt håller på att överflyttas från olja, råvaror och jordbruk i riktning mot industrisektorerna. Även där huvuddelen av tillgångarna förblir inom de traditionella sektorerna för imperialistiska investeringar, är tillväxttakten för industrisektorn snabb. Detta gäller inte bara Latinamerika utan också Afrika och Asien.

Vad som är viktigt är inte bara, att de multinationella företagen investerar i de dominerade ekonomiernas industrisektorer istället för i de traditionella jordbruks- och mineralsektorerna. Utöver detta opererar de på en tekniskt och organisatoriskt hög nivå (och godtar ibland inhemskt deltagande i sina företag) även då investeringarna sker inom de 'traditionella' sektorerna av den beroende ekonomin. Naturligtvis betyder detta inte att tidigare typer av imperialistiska investeringar t.ex. i olja eller metaller försvinner — inte ens då det gäller de

² Se P. Sweezy, 'The Resurgence of Financial Control: Fact or Fancy?' *Socialist Revolution*, No. 8, Vol. 2, March—April 1972, sid. 157-192.

³ Se H. Magdoff och P. Sweezy, 'Notes on the Multinational Corporation' i Fann & Hodges, *Readings in U.S. Imperialism*, Boston 1972, sid. 93-116.

mest industrialiserade av de beroende ekonomierna som t.ex. Argentina, Brasilien och Mexiko i Latinamerika. Imperialismens dominerande drag i dessa länder kan, då industrialiseringsprocessen fortsätter, emellertid inte korrekt beskrivas och tolkas med hjälp av en referensram, som antar, att utbytet av råvaror mot industrivaror är den förhärskande typen av handelsutbyte, och som utgår ifrån att den beroende ekonomins produktionsmedel praktiskt taget fullständigt är i utländsk ägo.

Tabell 1. De amerikanska direktinvesteringarnas tillväxt 1929 till 1968.

	värde i US 10P				tillväxttakt		andel i procent		
	1929	1950	1960	1968	1950-60	1960---68	1950	1960	1968
Samtl. regioner	9,5	11,8	31,9	64,8	10,4	9,3	100	100	100
Kanada	2,0	3,6	11,2	19,5	12,0	7,2	31	36	30
Latinamerika	3,5	4,6	8,4	13,0	6,2	5,6	39	26	20
Europa	1,4	1,7	6,7	19,4	14,7	12,4	14	21	30
övriga områden	0,6	1,9	5,6	12,9	11,4	11,0	16	17	20
Sektorer									
Tillverkn. ind.	1,8	3,8	11,1	26,4	11,3	11,5	32	35	41
Olja	1,1	3,4	10,8	18,8	12,3	7,2	29	34	29
Gruvdrift	1,2	1,1	3,0	5,4	10,6	7,6	9	9	8
övriga sektorer	3,4	3,5	7,0	14,2	7,2	9,3	30	22	22

Källa: *Survey of Current Business*: ECLA analysis. I F. Fajnzylber, Estrategia Industrial y Empresas Internacionales, United Nations, ECLA, Rio, november 1971.

Tabell 2. Procent amerikanska direktinvesteringar inom tillverkningsindustrin jämfört med de totala amerikanska direktinvesteringarna (%).

År	totalt för Latinamerika	Argentina	Argentina	Mexiko	övriga länder
1929	7	25	24	1	4
1940	8	20	29	3	3
1946	13	39	39	21	6
1950	18	45	44	32	7
1952	21	50	51	43	1
1955	22	51	51	45	7
1956	22	51	50	46	8
1959	17	43	53	47	7
1960	19	45	54	49	8
1961	20	43	54	50	7
1962	22	51	56	51	8
1963	24	55	59	55	8
1964	26	57	67	59	9
1965	29	62	67	64	11
1966	31	63	68	64	12
1967	32	63	67	66	13
1968	34	64	69	68	14

Källa: *Survey of Current Business*, flera nummer. U.S. Investments in Latin America: ECLA analysis. I F. Fajnzylber, op. cit., s. 204.

T.o.m. mineralsektorn (som mangan i Brasilien, koppar i Chile under Freis regering, eller petrokemiska ämnen i olika länder) underkastas nu nya ägandemönster. Det utmärkande draget hos dessa nya mönster är det samägda företaget, bestående av lokalt statligt kapital, enskilt nationellt kapital och internationella monopolistiska investeringar (alltsammans ytterst

under utländsk kontroll).

Som en följd härav, är i en del beroende länder — bland dessa de s.k. 'utvecklingsländerna' i Latinamerika — de utländska investeringarna inte längre ett enkelt nollsummespel av exploatering, som det var under den klassiska imperialismen. Det är helt enkelt så, att om vi beaktar de rent ekonomiska indikatorerna, så är det inte svårt att visa att utveckling och monopolistisk penetration i de beroende ekonomiernas industriella sektorer inte är oförenliga. Bortsett från ordleken så är inte uppfattningen om att det sker en utveckling av underutvecklingen till någon hjälp. Faktum är att *beroende, monopolkapitalism* och *utveckling* inte är motsägande begrepp: det uppstår ett slag av *beroende kapitalistisk utveckling* i de av den tredje världens sektorer, som är integrerade i de nya formerna för monopolistisk expansion.

Som en följd finns det en intern strukturell fragmentering i länder som Argentina, Brasilien, Mexiko, Sydafrika, Indien m.fl., som förbinder de mest 'avancerade' delarna av deras ekonomi med det internationella kapitalistiska systemet. Skilda från, men dock underordnade, dessa utvecklade sektorer spelar det beroende landets efterblivna ekonomiska och sociala sektorer rollen som 'inhemska kolonier'. Gapet mellan dessa kommer sannolikt att öka och skapa en ny typ av dualism, helt skild från den inbillade dualism som förespråkas av vissa icke-marxistiska författare. Den nya strukturella 'dualismen' svarar mot ett slags intern differentiering i samma enhet. Den är naturligtvis en direkt följd av den kapitalistiska expansionen och är funktionell för denna expansion, så till vida att den bidrar till att hålla lönerna nere och minskar det politiska trycket inom den 'moderna' sektorn, eftersom den sociala och ekonomiska ställningen för dem som tillhör den senare relativt sett alltid är bättre.

Om det förhåller sig så, i vilken utsträckning är det då möjligt att upprätthålla idén om att utveckling kan förekomma parallellt med beroende? Det går inte att svara på detta omedelbart. Först vill jag hävda att den nu förhärskande trenden för de imperialistiska investeringarna tillåter lokalt deltagande i den ekonomiska produktionsprocessen i en viss utsträckning. Låt oss först peka på ett centralt drag i vilket den nuvarande och tidigare formerna av kapitalism skiljer sig åt. Under de tidigare formerna av imperialism var marknaden för de varor, som producerades i de beroende ekonomierna av utländska företag, till största delen om inte helt, de avancerade ekonomiernas marknad: olja, koppar, kaffe, järn, bauxit, mangan etc. producerades för att säljas och konsumeras i de avancerade kapitalistiska länderna. Detta förklarar varför den inhemska marknaden i de beroende ekonomierna var irrelevant för de imperialistiska ekonomierna, med undantag för de blygsamma mängder av importerade varor som konsumerades av överklassen i det dominerade landet.

För G.M. eller Volkswagen eller General Electric eller Sears Roebuck är idag den latinamerikanska marknaden det omedelbara målet för profit, även om detta inte behöver gälla den speciella marknaden i vart och ett av de latinamerikanska länder där dess företag har en produktion. Så åtminstone i en viss utsträckning behöver en viss typ av utländska investeringar ett visst slag av inhemskt välstånd. Det finns, och kommer att finnas, några delar av det beroende samhället, som är uppknutna till det inhemska och utländska korporativa systemet genom delade intressen.

Å andra sidan, och trots en intern ekonomisk utveckling, förblir länder som är bundna till den internationella kapitalismen på detta sätt, ekonomiskt beroende eftersom produktionen av produktionsmedel (teknologi) är koncentrerad till de avancerade kapitalistiska ekonomierna (främst USA).

Uttryckt med hjälp av det marxistiska schemat för kapitalets reproduktion, betyder detta att sektor I (produktionen av produktionsmedel) — den strategiska delen i schemat för produktionen — är praktiskt taget icke-existerande i de beroende ekonomierna. Från ett brett perspektiv *kräver* kapitalackumulationens realisering en produktiv komplementaritet som inte finns inom landet. Enligt Lenins tolkning kräver de imperialistiska ekonomierna extern ex-

pansion för att realisera kapitalackumuleringen. Omvänt äger det rum ett återflöde av kapital från de beroende ekonomierna till metropolen för att komplettera den kapitalistiska reproduktionscykeln. Detta är skälet till varför 'teknologin' är så viktig. Dess 'materiella' aspekt är av mindre vikt än dess betydelse som en form för upprätthållande av kontroll och som ett nödvändigt steg i ackumulationsprocessen. Genom ett teknologiskt övertag säkrar storföretagen sin nyckelroll i det globala systemet för kapitalackumulering. Ett visst mått av lokalt välstånd är möjligt eftersom konsumtionsvaror som producerats lokalt genom utländska investeringar kan ge upphov till vissa dynamiska effekter i de beroende ekonomierna. Men på samma gång är den globala kapitalistiska utvecklingsprocessen bestämmande för sambandet mellan konsumtionsvarusektorn och kapitalvarusektorn och reproducerar sålunda beroendeförhållandena.

En av de huvudfaktorer, som förklarade imperialistisk expansion i Lenins teori, var letandet efter kapitalistiska investeringar. Då nu det utländska kapitalet i sitt sökande efter externa marknader går till de beroende ländernas industrisektorer, har en del avsevärda förändringar inträffat. För det första så minskar nettosumman av det utländska kapitalet, som investeras i de beroende ekonomierna, jämfört med de utländska företagens växande tillgångar: lokalt sparande och återinvestering av profiter som realiserats på den lokala marknaden skapar resurser så att de utländska tillgångarna kan växa med ett begränsat inflöde av nytt kapital. Detta är intimt förbundet med den expansionsprocess av den lokala marknaden som tidigare har diskuterats — dessutom är det förbundet med framväxten av 'samägda' företag som förbinder lokala kapitalister med utländska företag. (Se tabell 3.)

Tabell 3. Investeringskällor.

Områden & sektorer	1957/1959			1960/1962			1963/1965			1957/1965		
	Invest. källa			Invest. källa			Invest. källa			Invest. Källa		
	IF	LF	USF	IF	LF	USF	IF	LF	USF	IF	LF	USF
<i>Alla omr.</i>												
totalt	0,52	0,22	0,26	0,57	0,24	0,19	0,48	0,32	0,20	0,52	0,27	0,21
gruvdrift	0,46	0,13	0,41	0,63	0,20	0,17	0,68	0,26	0,06	0,60	0,20	0,20
Olja	0,48	0,23	0,29	0,61	0,15	0,24	0,43	0,29	0,28	0,50	0,23	0,27
tillverkn. ind.	0,57	0,24	0,19	0,53	0,30	0,17	0,49	0,35	0,16	0,51	0,32	0,17
<i>Kanada</i>												
Totalt	0,57	1,13	0,30	0,70	0,12	0,18	0,64	0,22	0,14	0,64	0,17	0,19
gruvdrift	0,40	0,20	0,40	0,52	0,14	0,34	0,75	0,23	0,02	0,58	0,19	0,23
Olja	0,42	0,24	0,34	0,66	0,11	0,23	0,58	0,18	0,24	0,55	0,18	0,27
tillverkn. ind.	0,77	0,01	0,22	0,81	0,11	0,08	0,63	0,24	0,13	0,71	0,15	0,14
<i>Latinamerika</i>												
Totalt	0,50	0,17	0,33	0,71	0,23	0,06	0,60	0,31	0,09	0,59	0,24	0,17
gruvdrift	0,46	0,01	0,43	1,08	0,26	0,34	1,04	0,13	-0,17	0,78	0,14	0,08
Olja	0,57	0,09	0,34	1,06	0,01	0,07	0,96	0,14	-0,10	0,79	0,08	0,13
tillverkn. ind.	0,36	0,40	0,24	0,38	0,40	0,22	0,38	0,40	0,22	0,38	0,40	0,22
<i>Europa</i>												
Totalt	0,44	0,37	0,19	0,42	0,30	0,28	0,40	0,38	0,22	0,41	0,35	0,24
gruvdrift	-	-0,50	0,50	1,25	-0,50	0,25	0,32	0,23	0,45	0,44	0,04	0,52
Olja	0,30	0,44	0,26	0,33	0,18	0,49	0,22	0,40	0,38	0,27	0,35	0,38
tillverkn. ind.	0,52	0,33	0,15	0,46	0,35	0,19	0,47	0,37	0,16	0,48	0,36	0,16
<i>Övriga omr.</i>												
Totalt	0,58	0,23	0,19	0,51	0,29	0,20	0,38	0,35	0,27	0,46	0,23	0,23
Gruvdrift	0,82	-0,18	0,36	0,48	0,30	0,22	0,29	0,41	0,30	0,40	0,31	0,29
Olja	0,57	0,23	0,20	0,55	0,24	0,21	0,36	0,28	0,36	0,47	0,26	0,27
tillverkn. ind.	0,56	0,29	0,15	0,43	0,39	0,18	0,42	0,42	0,16	0,44	0,39	0,17

IF = interna fonder (återinvesteringar av profiter och avskrivningsfonder). LF = lokala fonder eller fonder från tredje land. USF = fonder från USA

Källa: *Survey of Current Business*, flera nummer, analyserad av ECLA I F. Fajnzylber, op.cit.

s. 65.

För det andra, men inte mindre viktigt, så visar statistiken att de beroende ekonomierna, i perioden av monopolistisk imperialistisk expansion, *exporterar* kapital till de dominerande ekonomierna.

Som en reaktion på denna process, har några beroende länder försökt begränsa exporten av profiter. Icke desto mindre har de internationella företagen varit förutseende nog att exportera vinsterna i form av betalningar av licenser, patent, royalties o.dyl. Dessa institutionella åtgärder tillsammans med de exploaterade ländernas ökade skuldsättning gentemot internationella organisationer och banker (som i verkligheten kontrolleras av de stora imperialist-länderna) har ändrat huvudformerna för exploateringen.

Det är inte avsikten med denna presentation att diskutera alla konsekvenserna av detta för en monopolkapitalistisk ekonomi. Några återverkningar av detta nya imperialistiska mönster på USA och andra centrala ekonomier är emellertid påtagliga. Om det under monopolkapitalismen finns ett verkligt problem med att realisera kapitalet, så kommer de nya formerna för beroende att öka nödvändigheten av nya investeringsfält för det kapital som ackumuleras i metropolens ekonomi. Lägg märke till tendensen mot mera 'gammalmodig teknik' hos företagen. Militärutgifter är ytterligare ett sätt att finna nytt utlopp för kapitalet.

Hur som helst så tar jag inte hela bilden i betraktande. Faktum är att en del av dessa slutsatser får revideras om man beaktar kapitalflödena och handelsrelationerna mellan de avancerade kapitalistiska ekonomierna. Ovanstående anmärkningar har således framförts endast med syftet att betona, att den nuvarande trenden vad beträffar kapitalexporten från de underutvecklade till de imperialistiska länderna leder till en omdefiniering av den utländska expansionens funktion för kapitalets realisering.

Uppfattningen om att kapitalismens tillväxt är beroende av exploateringen av den tredje världen behöver utvecklas ytterligare. Huvudtendenserna under det sista decenniet visar faktiskt, att Latinamerikas andel av ökningen av den internationella handeln och de internationella investeringarna är i avtagande. Om vi accepterar distinktionen mellan två sektorer av den internationella handeln — den centrala och den perifera — finner man att handelns tillväxttakt uppgick till 7,9 procent per år i de centrala ekonomierna och till 4,8 procent i de perifera. Som en följd av detta minskade exporten från de perifera ekonomierna från 32 procent av den internationella handeln år 1948, då den nådde sin topp, till 26 procent 1958 och till 21 procent 1968 (vilket är under förkrigstidens 28 procent). För Latinamerikas del minskade denna andel från 12 procent 1948 till 6 procent 1968.⁴ Samma sak sker beträffande den vikt som periferin har för investeringarna från USA. 55 procent av de direkta amerikanska investeringarna gick år 1950 till periferin mot endast 40 procent år 1968. Latinamerikas andel av denna process föll under samma period från 39 till 20 procent.

Dessa data visar naturligtvis inte den ökning av 'lån och hjälp', som — vilket har påpekats tidigare — har varit av ökande betydelse i den ekonomiska imperialismen. Det faktum att relationerna mellan de mest avancerade ekonomierna stärks kan emellertid inte användas som ett argument för att hävda 'slutet på imperialismen'. En riktigare slutsats är tvärtom att relationerna mellan de avancerade kapitalistiska och de beroende länderna snarare leder till de senares 'marginalisering' inom det globala ekonomiska utvecklingssystemet (som Anibal Pinto har påpekat).⁵

⁴ Dessa data och analyser återfinnes i Anibal Pintos och Jan Knakel's intressanta uppsats 'El sistema centro—periferia 20 anos después', ECLA, 3rd version, 11-11-71, sid. 14 ff.

⁵ En omfattande och banbrytande analys av de nya formerna för imperialismen återfinnes i J. O'Connor, 'The Meaning of Economic Imperialism', Radical Education Project, Detroit. Se också H. Alavi, 'Imperialism, Old and New', *Socialist Register* 1964.

Några politiska konsekvenser

Dessa nya beroendeformer kommer säkert att ge upphov till nya politiska och sociala reaktioner i de beroende länderna. Om min analys är riktig, så kommer den ovan nämnda fragmenteringsprocessen sannolikt att leda till en intern differentiering som schematiskt kan beskrivas på följande sätt. Delar av den 'nationella bourgeoisin' (den viktigaste i termer av ekonomisk makt — agrar, kommersiell, industriell eller finansiell) gynnas, i egenskap av delägare med minoritetsintresse, direkt av de utländska intressena. Inte bara de direkta delägarna, utan även på de ekonomiska grupper, som drar nytta av den eventuella 'välståndsatmosfär', som följer av beroende utveckling (något som tydligast kan påvisas i Brasilien och Mexico). Processen fortskrider, så att inte bara delar av 'medelklassen' (intellektuella, statsbyråkratin, armen etc.) dras in i det nya systemet utan t.o.m. delar av arbetarklassen. De som är anställda inom den 'internationaliserade' sektorn tillhör strukturellt denna grupp.

Strukturellt beroende innebär naturligtvis inte en omedelbar politisk kooption. En effektiv politisk integration av grupper och individer är avhängig av de politiska processer, rörelser, mål och alternativ som dessa står inför.

Efterhand som internationaliseringsprocessen av de beroende ekonomierna fortskrider blir det dock svårare att uppfatta den politiska processen i termer av en kamp mellan 'Nationen' och 'Antinationen', den senare fattad som 'Den utländska imperialistiska makten'. 'Antinationen' kommer s.a.s. att finnas inom 'Nationen', hos landets egen befolkning, i olika sociala skikt. Att i dessa termer dessutom uppfatta 'Nationen' som ockuperad är inte lätt: det finns ytterst få 'andra' (others) som kulturellt och nationellt representerar 'fiendens' närvaro.

Jag vill inte ge intryck av att uppfatta den politiska processen på ett mekaniskt sätt. Det är följaktligen inte min avsikt att 'härleda' några politiska konsekvenser ur en strukturell ekonomisk analys. Poängen är snarare den, att de flesta socialistiska tolkningarna av den politiska situationen i Latinamerika inte bara går i den riktningen utan också utgår från en felaktig strukturell utgångspunkt.

Några mer allmänna påpekanden kan summeras på följande sätt:

(a) Analyser som är grundade på det naiva antagandet att imperialismen enar intressena och reaktionerna inom de dominerade nationerna är klara förenklingar av vad som i verkligheten händer. De beaktar inte den interna fragmenteringen i dessa länder och den dragningskraft som utvecklingen utövar på skilda sociala skikt och inte bara på överklassen.

(b) Begreppet 'utvecklingen av underutvecklingen' (hos A.G. Frank) summerar en annan missuppfattning. Faktum är att antagandet om en strukturell 'brist på dynamik' i de beroende ekonomierna p.g.a. imperialismen, misstolkar de faktiska formerna för den ekonomiska imperialismen och presenterar en oprecis politisk uppfattning av situationen. Det är nödvändigt att inse att det i specifika situationer är möjligt att förvänta utveckling och beroende.

(c) Det skulle vara felaktigt att generalisera dessa processer till att gälla hela den tredje världen. De inträffar bara när företagen reorganiserar den internationella arbetsfördelningen och inkluderar delar av de beroende ekonomierna i sina planer för produktiva investeringar.

Större delen av den tredje världen är således inte nödvändigtvis involverad i detta specifika strukturella förhållande. Ett antagande om motsatsen skulle leda till politiska misstag jämförbara med dem, som har sitt upphov i t.ex. Debrays analys av Latinamerika. Debray godtog en gång uppfattningen att imperialismen homogeniserade alla latinamerikanska länder (med ett eller ett par undantag) och tog för given en referensram, som betonade den kammalmodiga typen av imperialistisk utsugning med den därav följande typen av oligarkisk dominans.

Jag vill nu hävda att det finns skilda former av beroende i Latinamerika, och att utvecklingen på sina håll ger upphov till en förskjutning i de interna maktförhållandena, så att gamla oligarkiska grupper ersättes, och att mera 'moderna' typer av politisk kontroll förstärkes. Detta betyder, att de nuvarande diktaturerna i Latinamerika, även om de upprätthålles av militären, inte företräder en traditionell eller 'utvecklingsfientlig' (jag avser då antimodern kapitalism) form av dominans i kraft av rent strukturella band.

Det är knappast nödvändigt att upprepa, att det från vänsterns synpunkt sett finns starka argument för att stå fast vid fördömandet av båda de nya formerna av imperialism eller beroende och politisk diktatur. Men det är klart att det behövs nya politiska analyser för att förklara den auktoritära statens byråkratiskt teknokratiska form, som går den internationella bourgeoisins och dess allierades ärenden.

En korrekt inriktning av kampen mot den kapitalistiska imperialismen kräver i detta sammanhang, och för att undvika en mekanisk position, att speciell uppmärksamhet riktas mot kulturella problem och de skilda formerna av alienation.

Om det kapitalistiska utvecklingsmönstret i industrialiserade beroende länder leder till intern fragmentisering och ojämlikhet, kan värden som har att göra med den nationella integriteten och den samhälleliga delaktigheten, förvandlas till vapen i den politiska kampen. Att tillåta staten och de borgerliga grupperna att föra nationalismens fana — inte bara i form av den nationella suveräniteten, utan också i form av nationell sammanhållning och progressiv social integration — skulle vara ett misstag med allvarliga konsekvenser. Jag stöder inte uppfattningen, att den 'marginaliserade sektorn' skulle vara den strategiska (eller revolutionära) sidan i de industrialiserade beroende samhällena. Men ett fördömande av marginaliseringen som en följd av den kapitalistiska tillväxten och organiserandet av de oorganiserade massorna är oundgängliga uppgifter både för analysen och det praktiskt politiska handlandet.

Av detta skäl är det inte särskilt realistiskt att förvänta sig, att den nationella bourgeoisin skall leda motståndet mot utländsk penetrering. Ett fördömande av beroendeperspektivet kan följaktligen inte utgå ifrån värden, som är förknippade med den borgerliga nationalismen. Nationell integritet, som den framställts ovan, betyder främst folklig nationell integration och ett behov att bekämpa den speciella form av utveckling som gynnas av storföretagen.

På samma sätt som 'trade-unionismen' kan bli en fara för arbetarna i de avancerade kapitalistiska länderna, så har begreppet 'utveckling' en verklig ideologisk dragningskraft på medelklassen och arbetarna i de latinamerikanska länderna. Svaret på denna dragningskraft kan inte bli ett rent förnekande av ekonomiska framsteg då dessa är för handen. Ett svar måste grundas på värden och politiska syften, som höjer massornas medvetande om social ojämlikhet och nationellt beroende. □

Översättning C-GJ

Lästips:

Regis Debray: [Revolution i revolutionen](#)

André Gunder Frank: [Kapitalism och underutveckling i Latinamerika. Historiska studier över Chile och Brasilien,](#)

[Kapitalism och "feodalism"\(?\) i Latinamerika](#)

[Vem är den omedelbara fienden?,](#)

[Kapitalistisk underutveckling eller socialistisk revolution](#)

[Klass, politik och Debray,](#)

Michael Löwy: [Marxismen i Latinamerika](#)

Luis Vitale: [Latinamerika — feodalt eller kapitalistiskt?](#)